

Marianne Nøhr Larsen

Elsker – elsker ikke

Om kærlighed og arrangerede ægteskaber

Elsker – elsker ikke. Om kærlighed og arrangerede ægteskaber
 Copyright © 2000 by Marianne Nøhr Larsen &
 CDR-Forlag, Skolebakken 11, DK-8000 Århus C
 Tlf. 8612 3078 – fax 8619 9566
 www.forlagene.dk / cdr@forlagene.dk
 Omslag og fotos: Ulla Rose Andersen
 Tryk: Nørhaven A/S
 Bind: Bogbinderiet Centrum
 ISBN 87-7841-208-0

Tak til:

De piger og kvinder, der medvirker i bogen.

De piger, kvinder, drenge og mænd, som jeg har talt med, men som ikke har fået et kapitel for sig selv.

Pigerne, som har ladet sig fotografere til bogens modelfotos.

Medarbejderne i pigeclubber, som har givet mig indgange til og viden om pigernes liv.

Og til Rikke Betak, Helle Stenum, Semra Demirci, Farhat Kahn, Ruken Celik, Tanya Stewart og Misen, som har læst og givet konstruktiv kritik. Samt til Darud, Sammy, Murat, Finn og Jacob for drengede kommentarer.

I forbindelse med kapitlet *Arrangerede ægteskaber* har jeg fået hjælp og vejledning af den norske sociolog Anja Bredahl, som har forsket i spørgsmål om arrangerede ægteskaber i Norden. Tak for det. Desuden har jeg blandt andre læst og lyttet til imam Abu-Laban, religionsforsker Jørgen Bech Simonsen og Naser Khader, forfatter til bogen *Ære og skam*.

Statens Litteraturråd

har tildelt forfatteren støtte til arbejdet med bogen.

Indhold

Indledning.....	7
Arrangerede ægteskaber – traditioner og religion.....	11
Jeg havde tillid til, at mine forældre ville mig det bedste <i>Aysia er tilfreds med sit ægteskab</i>	34
Alle tænker på min søsters lykke <i>Dilara tør ikke bryde med sin forlovede</i>	46
Det skulle bare være ham <i>Yasemin forelskede sig i Adil på en ferie</i>	58
Jeg ville se, hvordan livet er <i>Hannah flygtede hjemmefra</i>	70
Mit liv er som en tom æske <i>Ebru blev presset til at gifte sig med sin fætter</i>	82
Det skal være ægte kærlighed <i>Leila og Salma vil selv vælge,</i> <i>hvem de skal giftes med</i>	89
Den første gang bliver fantastisk <i>Nadia har kærester,</i> <i>men grænsen går et bestemt sted</i>	96

På flugt <i>Hiba og Embra er gået under jorden.....</i>	107
Vi vidste ikke noget om nogen ting <i>Fatma blev gift som 16-årig.....</i>	126
Der er en mørk side af vores ægteskab <i>Aleynas mand er jaloux</i>	133
Jeg er forbavset over, hvor lang snor jeg får <i>Samira fortalte sin mor sandheden.....</i>	142
Ikke bare en skygge <i>Meryem er lykkelig efter sin skilsmisse</i>	156
Rådgivning	172
Supplerende litteratur	174

Indledning

Kærlighed og ægteskab – hvad kommer de hinanden ved? Hvad sker der, når man bliver gift – bliver forelskelsen til kærlighed, eller føler man sig snydt? Har man fået den, man elsker – eller må man elske den, man får? Hvad betyder ægte kærlighed, hvad er et godt ægteskab, en god familie?

Hvert menneske har sit eget billede af det perfekte, men hvert billede er også påvirket af den kultur, det er blevet til i. Jorden over er der mange forskellige traditioner, når det gælder ægteskab. Nogle steder er det kun en sag mellem to unge hjerter i brand, andre steder er det noget, der vedrører hele familien.

I mange af de lande, indvandrerne i Danmark er kommet fra, er der tradition for arrangerede ægteskaber. Tidligere har man gjort det samme her i landet, men gennem de sidste generationer har den tanke været utænkelig for danske unge. I Danmark er det personlige valg en selvfølge.

Mange unge med en anden etnisk baggrund, som er vokset op i Danmark, skal finde sig til rette et sted midt imellem. De er opdraget til både det ene og det andet: at sætte deres egen frihed højt, og at sætte sammenholdet i deres familie højt. Og det er ikke altid nemt at forene de to størrelser og gøre både sig selv og andre tilfredse.

Medierne har bragt historier om unge indvandrere, der er blevet tvunget ind i et ægteskab med en slægtning fra landsbyen i forældrenes hjemland. Nogle gange forfærdelige historier om vold, om flugt og endda om

mord. Historier, som vækker afsky og får danskere til at tage voldsom afstand til de traditioner, som ligger bag. Men de mange mennesker, jeg har mødt i mit arbejde med bogen, understreger, at et arrangeret ægteskab og et tvangsægteskab ikke er det samme. Og nogle af dem ser med undren på danske ægteskaber – og især skilsmisser. Kan man bare sådan hoppe fra den ene til den anden? Kan man virkelig skabe tillid i sådanne forhold?

Det ændrer ikke på, at der findes tragiske skæbner blandt unge, der er blevet tvunget, presset eller selv har sagt ja til et ægteskab med en ofte næsten ukendt mand eller kvinde. Men der findes også eksempler på, at et sådant ægteskab bliver lykkeligt. Og så er der alle dem midt imellem. I denne bog er jeg hverken gået efter de ulykkeligste eller de lykkeligste historier. Den er en mosaik af nogle forskellige kvinders tanker om kærlighed og ægteskab.

I udvælgelsen af de medvirkende har jeg bestræbt mig på at præsentere de forskellige variationer og nuancer, jeg er stødt på under min research til bogen. Jeg har også forsøgt at komme omkring så mange af de kulturer, indvandrerne typisk kommer fra, som muligt. Men det betyder ikke, at den enkelte historie repræsenterer en hel kultur. Det kan ingen historie. Hver pige og kvinde taler først og fremmest for sig selv.

I bogen medvirker kun piger og kvinder. Det skyldes, at pigerne er mest i fokus i debatten om arrangerede ægteskaber, og set udefra er det først og fremmest pigerne, der er ofre for familiernes arrangementer. I en sådan debat er det vigtigt at spørge dem, man taler om, og derfor har pigerne fået fortrinsret i denne bog.

Det betyder ikke, at det ikke er værd at høre de unge drenge og mænd. De har også holdninger og følelser. Måske er kusinen, der er bestemt for Ahmet, heller ikke *hans* drøm? Og selvom drengene ofte har lidt større frihed end pigerne, har de andre problemer, som er svære at tumle. Men de fortjener en selvstændig bog.

De fleste medvirkende har jeg fundet frem til gennem deres veninder, klubpædagoger eller lærere. Ingen af de interviewede kendte mig på forhånd, og undervejs i de meget åbenhjertige samtaler, jeg har haft med dem, har jeg flere gange stillet mig selv spørgsmålet: Hvorfor vil de fortælle mig – en fremmed – alt det? Det vil de, fordi de synes, det er vigtigt, at deres erfaringer bliver til nytte for andre i samme situation. De ved, hvor ensom man kan være, når man tror, man er den eneste i verden med et problem, som man ikke kan se nogen løsning på. Samtidig vil de gerne være med til at øge danskernes viden om, hvordan de tænker, og hvad de ønsker sig af livet. De er trætte af hele tiden at være 'de fremmede' og skulle forklare sig, trætte af at skulle imødegå fordomme. Nogle af pigerne håber også, at deres forældre læser denne bog. For mange forældre ved alt for lidt om, hvad det vil sige at være ung i Danmark.

Nogle af pigerne har tørklæde på, andre har ikke. De fleste går i tøj, som afspejler deres ståsted mellem to kulturer. Pakistansk-danske Aysia har en ædelsten i næsen og et langt tørklæde om halsen, men ellers bukser og bluse. Tyrkisk-danske Yasemin møder mig i sportstøj og med tørklæde. Jordansk-danske Hiba bærer lang broderet kjole og tørklæde, mens tyrkisk-danske Nadia har stramt, sort tøj på og stort, udslået hår.

De unge piger og kvinder er med andre ord lige så forskellige som deres beretninger. Men der er en baggrund, nogle fælles vilkår, som de i det store hele deler. Som en slags indgang til interviewene indleder jeg bogen med et kapitel, hvor jeg bredt beskriver, hvad der ligger bag de arrangerede ægteskaber, og hvor jeg drager nogle generelle konklusioner. Herefter lader jeg pigerne og kvinderne tage over i resten af bogen. Og de vil vise, at der er variationer i måder, tanker og holdninger, at undtagelser er lige så almindelige som regler, at der er både forskelle og ligheder, og at værdier er under stadig forhandling og forandring.

For at kunne skrive bogen har jeg talt med mange og læst utallige bøger og artikler. Alligevel ved jeg, at der vil sidde mennesker rundt omkring, som synes, at netop deres synspunkt, deres sandhed, er glemt. Men jeg håber, at de nuancer, som bogen måtte mangle, kommer frem i de diskussioner, den sætter i gang.

Jeg håber også, at bogen vil være med til at bryde nogle af de fordomme og fortællinger, jeg er stødt på undervejs. Hvis de unge indvandrere tog hul på flere tabuer indbyrdes – også kønnene imellem, hvis de snakkede mere åbent med deres forældre, og hvis indvandrere og danskere diskuterede deres livsyn med hinanden og ikke *mod* hinanden, tror jeg, mange problemer ville blive løst. Og der ville måske opstå nogle helt nye billeder af kærlighed og ægteskab, måske endda kunstværker, der blander de smukkeste farver fra flere kulturer.

Afslutningsvis skal nævnes, at jeg nogle steder i bogen bruger ordet *indvandrere*. Det er egentlig forkert, for mange af de personer, jeg skriver om, er født her i Danmark, mange er danske statsborgere, og nogle er ikke indvandret, men flygtet hertil. »Unge med anden etnisk baggrund end dansk« er en mere korrekt betegnelse, hvad de fleste angår. Men de piger og kvinder, jeg har talt med, kalder sig selv for indvandrere – måske fordi de ikke føler sig helt danske. Om det er, fordi de føler sig udenfor, eller fordi de selv ønsker at være det, det er bare en af de diskussioner, som bogen åbner.

Alle de medvirkende i bogen har ønsket at være anonyme.

Marianne Nøhr Larsen

Arrangerede ægteskaber – traditioner og religion

I mange af de lande, som indvandrerne i Danmark stammer fra, er et ægteskab ikke kun noget, som bestemmes af de to, der skal giftes, men også af deres familier.

Somme tider har to familier arrangeret et ægteskab, endnu mens børnene er helt små. Andre gange begynder de først at snakke om det, når de unge nærmer sig giftealderen, som er fra cirka 16 år og opefter og tit forskellig fra familie til familie. Som regel bliver de unge spurgt, men det er ikke altid, at de har så meget at skulle have sagt, når det kommer til stykket.

»Men hvorfor er de ikke bare ligeglade med forældrene?« spørger mange danske unge. De fatter ikke, at unge med anden etnisk baggrund lader deres forældre bestemme, hvem de skal gifte sig med.

modelfoto

Men det arrangerede ægteskab er ikke er det samme som et tvangsægteskab, siger mange af pigerne og kvinderne, jeg har talt med. Et arrangeret ægteskab er ikke en pakke med et bestemt indhold, det er ikke bare et overgreb fra forældrene mod deres døtre. Inden i pakken er en masse ting, som andre sjældent ser.

Udgangspunktet for forældrene er, at familierne skal passe sammen – så skal de unge nok også komme til det. Nogle unge bliver tvunget ind i et ægteskab, de ikke ønsker. Andre arrangerer det selv og får bagefter forældrenes accept. Og så er der en hel masse indimellem, som samarbejder med deres forældre om at finde den rigtige.

I det følgende skal jeg forsøge at give nogle forklaringer på, hvorfor der eksisterer arrangerede ægteskaber, og hvordan det går for sig.

Jeg-kulturen

De fleste betragter i dag arrangerede ægteskaber som en tradition, der knytter sig til islam. Og hovedparten af de piger, der medvirker i denne bog, er da også muslimer. Men der findes forskellige former for ægteskabsarrangementer mange steder på kloden, uanset religion.

Arrangerede ægteskaber har også været almindelige i Danmark. Det handlede om at få sine børn gift så godt som muligt – og gerne så hele familien nød godt af det, for eksempel ved at få barnet gift ind i en familie med penge eller jord.

Det var vigtigt at have stærke familiebånd, for man kunne ikke klare sig uden hinanden. Før i tiden var man fælles om at forsørge hinanden og om at passe børn, gamle og syge – alle var indbyrdes afhængige. Det er man ikke længere. I dag har vores sociale system overtaget de dele af familens roller. Familiebåndene har mistet deres betydning, hvad det praktiske angår – for nogle også når det gælder det følelsesmæssige.

modelfoto

Igennem det sidste århundrede har danskerne valgt at sætte det enkelte menneskes frihed meget højt. Vi er blevet mere *individorienterede*. Det vil sige, at det enkelte menneske selv bestemmer over sit eget liv og selv tager ansvar for sine valg. Vi lærer vores børn at mærke efter, hvad de selv har lyst til, vi lærer dem at tage deres egne valg. For nogle danskere betyder familien stadig meget, men for andre har de familiære forpligtelser lav prioritet. Vennerne, arbejdet, kæresten eller den nye kernefamilie er vigtigere. Vi har sagt far-

vel til den afhængighed, der før bandt familierne sammen på godt og ondt. Man kan sige, at vi lever i en *jeg-kultur*, hvor det enkelte menneske står i centrum.

Vi-kulturen

Den muslimske kultur, som mange indvandrere kommer fra, er bygget op omkring familien, som er grundlaget for alt. Man kan også kalde det en *vi-kultur*. Her betragter det enkelte menneske ikke sig selv som enhed, men som del af en familie. Det er som familiemedlem, man lever sit liv og tager del i samfundet.

I en *vi-kultur* er ægteskabet en vigtig ting, fordi det er grundlaget for, at familien bliver ført videre, og fordi det knytter bånd til andre familier – svigerfamilierne.

Barndommen er én lang forbedelse på at blive gift og selv danne en ny gren af familien. Ægteskabet er et arrangement mellem to familier eller slægter. Det er en livsinvestering, som vedrører alle i familien.

Hvis man gifter sig inden for slægten – for eksempel med sin fætter eller kusine, bliver familiebandene styrket, og medgiften bliver inden for familien. For nogle indvandrere kan ægteskab også være en måde at styrke båndene mellem familien her i Danmark og familien i hjemlandet på.

Hjemme hos svigerfamilien

I den danske jeg-kultur er ægteskabet et anliggende mellem to mennesker, og det er almindeligt at bo i kernefamilier. To voksne med deres børn – det betragtes som en *kerne*.

I vi-kulturer er denne kerne ikke så adskilt fra resten af familien. Tit bor man flere generationer sammen, og det er for eksempel normalt, at en pige flytter ind hos svigerfamilien – i hvert fald i begyndelsen af ægteskabet.

Derfor er det vigtigt, at hun

Forlovelse

I muslimske kulturer er en forlovelse en aftale – på samme måde som en dansk forlovelse.

Aftalen er ikke bindende i religiøs forstand. Det vil sige, at den kan ophæves, uden at man handler i modstrid med islam. Det betyder ikke, at unge uden problemer kan ophæve en forlovelse. Men det skyldes ikke religionen, det bunder snarere i traditioner som ære og skam.

Om to unge må lære hinanden at kende efter forlovelsen, og i så fald hvor meget, afhænger bl.a. af, hvor traditionelle forældrene er. Men en forlovelse indebærer ikke, at de to unge må gå i seng sammen. Ifølge islam må hverken kvinder eller mænd have sex før ægteskabet.

Vielse

En vielse er en religiøs handling, hvor en imam gennemfører en ceremoni, overværet af to vidner. Efter vielsen følger bryllupsfesten, men ikke nødvendigvis samme dag. Nogle venter op til flere måneder med festen – fx indtil de rent praktisk er klar til at bo sammen.

Nogle unge er ikke sammen inden bryllupsfesten og går først i seng med hinanden på bryllupsnatten. Men i følge islam har de to unge lov til at være sammen og have sex, når de er blevet viet. I nogle familier foregår denne vielse allerede ved forlovelsen, hvor der tilkaldes en imam og vidner og afholdes en ceremoni. Så når nogle piger og kvinder i bogen taler om en forlovelse i islamisk forstand, mener de reelt en vielse.

kommer godt ud af det med sin mands familie. Det er også vigtigt, at hendes og hans familier passer sammen, fordi de kommer til at se hinanden meget. I vi-kulturer er man sjældent alene, man besøger hinanden på kryds og tværs, så meget man kan.

Man har altså ikke bare ansvar for sit eget liv, for det hænger sammen med hele familiens. Som en pige sagde til mig: »Det er jo ikke bare mit ægteskab, det er også mine forældres. Når de finder en mand til mig, finder de jo også en svigersøn til sig selv.«

Forandringer

Alt dette er ved at ændre sig. Indvandrere i Danmark er også begyndt at bo i kernefamilier, og især de unge er selvfølgelig prægede af den opdragelse, de har fået i det danske samfund. De har for eksempel gået i en dansk skole, hvor man lærer at være selvstændig og sætte den personlige frihed højt.

Derfor kan man ikke længere sige, at alle indvandrere tilhører vi-kulturen. Men man kan alligevel bruge kulturen til at forstå, hvorfor indvandrepiger går med til arrangerede ægteskaber, og hvorfor de ikke bare løber hjemmefra. De er vokset op med nogle familieværdier, som de bærer med sig, næsten uanset hvad.

Det er heller ikke sikkert, at pigerne – eller deres efterkommere –

nogensinde vælger jeg-kulturen så meget, som man har gjort det i Danmark. Mange piger har forklaret, at de gerne vil have den danske frihed, men de vil ikke have en dansk familie. For de har en forestilling om, at danskere holder alt for lidt sammen.

Modpart og medpart

Konflikten mellem indvandrerforældre og unge er altså ikke en total konflikt med to parter i hver sin lejr. Forældrene er ikke kun en modpart, men også en medpart,

som de unge føler samhørighed med. Det er et ekstremt skridt for en pige at gå sin vej, som mange danske piger gør, når de synes, forældrene bestemmer for meget.

Hvis en indvandrerpige flygter fra familien, oplever hun som regel lettelse og frihed – i første omgang.

Men lettelsen bliver snart afløst af et voldsomt savn. De mennesker, hun nu kender, betyder ingenting i sammenligning med de bånd, hun føler sig knyttet til familien med. Hun har svært ved at føle frihed, når hun har mistet dem, der betød mest for hende.

»Da fandt jeg ud af, at jeg ikke bare var dansk,« sagde en pige, som har

modelfoto

prøvet det. Hun hørte pludselig ikke til nogen steder.

»Jeg var isoleret og rodløs i et tomt ingenting.«

Mange fortryder som hun efter nogen tid og vil gerne hjem igen. Ofte er pigen lige så savnet af dem derhjemme, og sommetider kan bruddet endda føre til, at pigen og hendes forældre får snakket sammen, når hun vender hjem igen. For andre er det ikke så ligetil: Alene ved at være flygtet, har de krænket familiens ære.

Ære og skam

For mange indvandrerfamilier i Danmark er *ære* stadig en central værdi, selvom der også sker forandringer her.

Ære og skam hænger sammen med vi-kulturen: For at opnå social status må man opføre sig ærefuldt. Hvad vil det sige?

I de fleste muslimske familier har alle deres forskellige roller at udfylde, også hvad angår ære.

Mandens ære er knyttet til at forsørge og beskytte familien.

Kvindens ære er særligt knyttet til hendes seksuelle renhed: Hun skal være jomfru, når hun gifter sig. Inden da betragter man seksualitet som en truende kraft, og derfor skal ugifte drenge og piger omgås hinanden mindst muligt.

Det er manden – som regel faren, men det kan også være en bror eller andre mænd i familien – som har ansvaret for, at datteren er jomfru. Og sidenhen at hun ikke har et forhold til andre end sin mand.

Hvis man ikke lever op til æren, indtræder skammen. Man mister sin værdighed som menneske, og andre vil ikke omgås en person, som har krænket æren.

Ære og skam vedrører hele slægten. Dét, den enkelte gør, kaster enten ære eller skam over resten af familien. Derfor har familien ret til at blande sig i, hvad den enkelte gør.